

RAPORTUL DOMNULUI N. IORGA

ASUPRA LUCRĂRII

„PROBLEMELE NOASTRE SOCIAL-AGRARE“

PUBLICATĂ DE MINISTERUL AGRICULTURII

ȘI

PREMIATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

ROSTITĂ ÎN ȘEDINȚA ACADEMIEI ROMÂNE

DIN 29 MAIU 1915

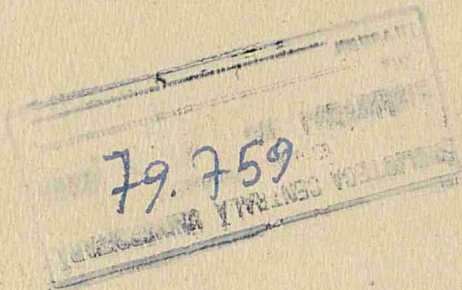
ÎN PREZENȚA

MAIESTAȚII SALE REGELUI

BUCUREȘTI

1915

BUCUREȘTI

Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r I. Sf. Rasidescu
16, Sfrada Doamnei, 16.
1915.

MIHAI ȘERBAN, Problemele noastre social-agrare.
Studiu din domeniul politicii economice și sociale. București
1914. — Raport de N. IORGA.

Când a apărut ediția germană a acestei lucrări, exprimam în *Buletinul Institutului pentru studiul Europei sud-orientale* părerea că avem a face cu un studiu foarte serios, bazat pe date autentice — culese de autorul însuș cu multă osteneală, — făcut cu o metodă strict științifică și ajungând la concluzii curajoase, în ce privește principala problemă internă a României de astăzi, și încheiam astfel această dare de seamă menită străinătății: «Nu cunoaștem o altă scriere care să cuprindă în aceleași limite un număr așa de mare de fapte sigure și de idei drepte asupra mării probleme agare în România» (I, pag. 132—5).

«Il est inéluctablement nécessaire d'employer sans retard toutes les forces pour l'étude et la solution de cette question décisive (des relations agraires), si la Roumanie ne veut pas rester en arrière ou même succomber dans la concurrence des nations».

Ces paroles d'un Roumain animé des meilleurs sentiments pour sa nation expriment la tendance même de l'important ouvrage que M. Michel Șerban de Cernesti, originaire de Transylvanie, consacre au problème rural en Roumanie. Il n'a pas voulu faire «un écrit de propagande ou de jubilé», mais, bien au contraire, signaler tous les maux actuels et montrer, sans aucun scrupule d'opportunité, les solutions qui s'imposent. Il ne craint par d'être traité comme dénigrateur de sa nation et declare que la faute des souffrances d'aujourd'hui ne doit pas être cherchée dans les défauts d'une race, bien douée, mais seulement dans un héritage fatal. Il voit que le remède ne peut être découvert que par l'étude sérieuse du caractère particulier de la maladie sociale qu'il s'agit de traiter. Quant à l'influence bienfaisante de l'Occident, ce n'est pas un don fait aux Roumains, mais bien une juste compensation pour les sacrifices par lesquels ils ont maintenu l'existence culturelle et politique de ces régions.

L'ouvrage consiste dans une partie consacrée au régime agraire, dans une seconde qui s'occupe du système d'exploitation et dans une troisième partie, qui contient les conclusions.

Les chiffres donnés par M. Şerban sont absolument authentiques, et il emploie une méthode strictement scientifique pour les interpréter. Il constate que la loi de 1864, qui reconnaissait au paysan le droit de propriété sur le terrain confié jusqu'alors à ses soins ne lui a pas donné une étendue suffisante pour l'entretien de sa famille, que la possession de ce lopin de terre ne lui a pas été suffisamment garantie et que la formation d'un état moyen de propriété n'était pas prévue et favorisée par le législateur, sans compter le parcellement (pp. 5-6), par les conditions non réglementées du droit de succession. L'industrie et le commerce ne sont pas suffisamment développés et ils appartiennent en trop grande mesure aux étrangers, pour pouvoir employer le surplus de forces. Le cultivateur est contraint de s'adresser, pour vivre, au grand propriétaire voisin, dont il devient le fermier dans les conditions onéreuses que permettent ses besoins inexorables. Il faut ajouter que depuis quelque temps surtout, le blé et le maïs seuls forment la production agricole de pays, destinée surtout à l'exportation, qui entretient les fortunes privées, aussi bien que les dépenses de l'État. M. Ş. constate l'absentéisme courant des propriétaires, représentés par des fermiers abusifs (1/3 Juifs) ou par des administrateurs improvisés, qui ne montrent pas plus d'humanité envers leurs subordonnés. Il y a mille moyens d'éluider les lois, en tant qu'elles sont favorables aux paysans.

Suit la critique de la législation de 1907, provoquée par les révoltes du mois de mars. L'auteur ne s'arrête pas plus longuement pour constater les proportions dans lesquelles elle est appliquée, mais il porte un jugement sévère sur les considérations politiques qui en régissent l'application.

M. Ş. trouve des paroles élogieuses pour le crédit organisé par les paysans eux-mêmes dans les banques populaires (p. 23 et suiv.) et pour les «obşti», communautés organisées pour le fermage seul, ainsi que pour les associations d'achat.

Une constatation importante est celle, faite à la p. 45, que, tandis qu'«en Allemagne la valeur du bétail employée dans l'exploitation agricole est deux fois aussi élevée que celle des moyens matériels de l'exploitation et la valeur du capital roulant d'une moitié plus élevée que celle du capital immobile, les conditions sont inverses en Roumanie» (p. 45). La seule exploitation inhumaine du paysan rend possible le gain (p. 52). Un pareil système ne peut donc avoir aucun droit à l'existence (*ibid.*). En Valachie surtout, la plupart du bétail appartient au même facteur (pp. 59).

Sur les défauts de la «raffinierte Raubwirtschaft», que nous avons déjà qualifiée dans les conclusions de notre «Geschichte des rumänischen Volkes», voy. p. 69 et suiv. Sur la dégénération du bétail et de la race chevaline, p. 78 et suiv.: l'auteur parle avec raison d'une «planmäßige Degenerierung» (p. 81). «Les animaux mènent la vie sauvage (Naturleben), et nonobstant ils doivent fournir des services de culture» (p. 35). Le nombre du bétail a diminué de la moitié depuis 1860 (p. 95). 4350 paysans durent affermer, en 1906, leur terre, n'ayant pas le bétail nécessaire à l'exploitation (p. 96). L'auteur recommande de refaire la race indigène, au lieu de se livrer à des vaines et coûteuses tentatives d'acclimatation (*ibid.*).

Sur l'instruction économique insuffisante du paysan, des réflexions justes aux pp. 100 et suiv. Sur la nécessité d'un état moyen, p. 113 et suiv.

Une riche bibliographie termine l'ouvrage. Nous ne connaissons pas un autre qui contienne dans les mêmes limites un aussi grand nombre de faits certains et d'idées justes sur le grand problème agraire en Roumanie.

De atunci Ministerul de Agricultură a făcut autorului, Român din părțile Aradului, strămutat la noi mai de mult, fără să i se fi oferit o situație sau să i se fi dat pe altă cale un venit, meritata onoare de a-i cere o traducere românească, menită să ajute la informație în vederea resolvării apropiate a problemei. Iată cari sunt deosebiri între o ediție și alta.

Afirmând cu putere adevărul cifrelor sale, «culese direct dela instituțiile respective» (p. 15, nota 1), d-l Șerban adaoge pe alocuri o critică față de datele predecesorilor (p. 16), care nu se află în ediția germană. Se adaog, cu prudența necesară, nouă informații oficiale (p. 25), împreună cu explicațiile cerute, pentru a ajunge la aceeaș concluzie, că «partea cea mai mare din marii proprietari nu sunt agricultori», ci «majoritatea își arendează moșiile sau pun un administrator, care, cu puține excepțiuni, e un individ lipsit de cultură, iar ei trăesc la orașe sau în străinătate; priceperea lor pentru binele și durerile țaranului e foarte redusă», pag. 2—23. Toate împrejurările mai nouă rezultate din reformele dela 1907 sunt ținute în seamă, ceea ce a crescut simțitor dimensiunile cărții. Se fac aspre constatări (p. 34 și urm.) în chestia islazurilor. Întâlnim (p. 36) și condamnarea învoelilor verbale, cari eludează legea, după o rețetă pe care, de altminterea, unii proprietari au și dat-o în vileag dela început pentru a critică dispozițiile reformei dela 1907, așa beteagă cum a ieșit din învoeala și menajarea între interesele clasei dominante, reprezentată prin partidele de guvernământ. Tristă e constatarea, din acelaș loc, că «țărani înșiși le ascund și le tăgăduesc, de frică de a nu fi lipsiți în viitor de bucata de pământ ce muncesc pe marea proprietate». Biurourile de mijlocire furnizează anual abiă 3—9.000 de muncitori, iar marea proprietate aduce pe an 40—70.000 de străini (p. 36). Cât de mult se supune armata unei munci, care nu e de chemarea ei, o dovedește cifra de 26.538 soldați închiriați în 1912 pentru munci agricole (ibid.). Din 115.468 hectare cumpărate până la 1914 de Casa Rurală (și sunt a se scădea 18.531 în pădure), mai ales în Moldova—ceea ce e bine—s'au vândut numai 16.369, dându-se 6.919 pentru islazuri comunale; n'aș fi de aceeaș părere cu autorul, în ce privește critica nesprijinirii suficiente a proprietății mijlocii: chestia rurală e și o chestie, o teribilă chestie de pauperism, și cu actuala stare de cultură, nu vād cum țaranul cu peste 5 hectare ar deveni un factor social asigurător și binefăcător, cu evidentă superioritate asupra vecinului său mai sărac; el nu

va da, fără îndoială, o mai bună exploatație agricolă și un aport de civilizație în sat.

La pag. 111 se insistă cu dreptate asupra pericolului «stagnării» producției noastre generale—oricare ar fi programul în repartiziunea câștigului—față de nemilaosa concurență în situația mondială. E interesantă și partea privitoare la dezastruoasa pierdere de azot, din cauza culturii insuficiente a leguminoaselor (autorul însuși s'a ocupat într'un studiu special de această chestiune); grâul înpuținează și acidul fosforic; gunoierea pentru țaran, în condițiile gospodăriei lui, se arată ca imposibilă. Se fixează exact la 178.000.000 ceea ce economia națională pierde anual prin aceasta. 200.000.000 s'ar căpăta prin împiedecarea pierderii, enorme azi, a umidității.

Tabele nouă se află și la repartizarea vitelor (pag. 123—4). La hrana deplorabilă a țaranului se întrebuintează concluziunile la cari ajunge D-rul Urbeanu (pag. 157 și urm.). La proporția necărturarilor trebuie însă ținut seamă de rezultatele mai bune ale ultimilor ani (pag. 162). Admirabilul capitol despre consecințele fatale ale lipsei unei clase mijlocii e păstrat fără schimbare în statistice.

Limitarea latifundiilor, crearea proprietății mijlocii, comasarea, împrumietării, colonizarea internă, dreptul senioratului la moștenirea pământului,—acestea sunt remediile principale pe cari le recomandă autorul și pe cari le crede și astăzi potrivite pentru a împiedica desfacerea înlăuntru a țerii, tocmai azi când o mai grea misiune i se impune în afară. O sumă de recomandări speciale, privitoare la arendă, la salarii, se adaog. Lărgirea dreptului de vot și «întrebuintarea» (nu «cunoașterea») cetitului și scrisului îi lipsesc. Se recomandă regularea de Stat a mării proprietăți, incapabile (ca în Ungaria, ca pretutindeni în grozavele împrejurări de azi, cari nu sunt mai grozave, adaogem în caracterul lor *transitoriu* decât împrejurările *permanente* de necesitate națională dela noi).

Exproprierea moșilor *îndatorate*, dreptul de preempțiune a Statului, în genere reforma completă, crudă, se sfătuește. Titlurile agronomilor diplomați, ce s'ar impune, trebuie *verificate în țară*. Firește că Statul n'ar mai avea să întrebuinteze la serviciile publice agricole «juriști, veterinari și persoane de alte specialități» (sau adesea de nici o «specialitate») (pag. 187). Și cu dreptate, spune autorul: „*Fără îndoială și faptul că legile de reforme n'au reușit să dea rezultatele dorite, trebuie atribuit în parte împreju-*

rării că ele n'au fost aplicate de către agronomi" (ibid). Cartea sa se mântuie cu combaterea argumentelor, de falsă știință în logică falsă, ale acelor care se agață de principiul, tot mai răsunat, al «libertății», al «neintervenționismului de Stat», al «desvoltării firești a lucrurilor»—ca și cum Statul, conștiința socială, și la noi și națională, n'ar fi el însuș—tocmai fiindcă este conștient, fiindcă e conștiința superioară, imparțială, perpetuă — una din forțele prin cari natura repară ceea ce prin forțele ei oarbe a stricat.

Așa crede autorul, așa credem noi și prin premiul ce o rugăm să acorde acestei lucrări, Academia Română, care e prin felul de îngrijire a proprietăților sale, o învățătoare a neamului, o moralizatoare a lui și sub raportul agricol, va arată că și ea crede tot așa. Va răsplăti astfel pe un Român din Ungaria, învățat, muncitor, modest, de o curajoasă cinste, care a venit la noi, nu ca să folosească personal, ci ca să ne dea sfaturi sănătoase, în ce privește cea mai mare și grea problemă a noastră, riscând să supere tocmai pe aceia cari ar putea să-i ție soarta în mână.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is mostly obscured by the paper's texture and discoloration.